

Οι ιεροί Κανόνες στη ζωή της Εκκλησίας - «Προϋποθέσεις ερμηνείας των ιερών Κανόνων»

Ορθοδοξία / Θεολογία

Βλάσιος Φειδάς, Ομ. Καθηγητής Παν/μίου Αθηνών

Οι ιεροί κανόνες αποτελούν θεμελιώδεις πηγές του Κανονικού Δικαίου, διότι παρέχουν την αυθεντικότερη μαρτυρία τόσο για τα κατά εποχές αναφυέντα εκκλησιαστικά ζητήματα, όσο και για τον τρόπο αντιμετώπισεώς τους από την

Εκκλησία. Η αξιολόγηση όμως των κανόνων ως πηγών του κανονικού Δικαίου προϋποθέτει μία αντικειμενική τοποθέτηση ως προς τη θεανθρώπινη φύση της Εκκλησίας, τον ιδιαίτερο πνευματικό χαρακτήρα και τον συγκεκριμένο ιστορικό σκοπό τους. Είναι δηλαδή αναγκαία η διάκριση των ιστορικών προϋποθέσεων και του καθ' ύλην ιστορικού περιεχομένου τους από την εκφραζόμενη μέσα από αυτούς συνείδηση της Εκκλησίας κατά την αντιμετώπιση των εκάστοτε ανακυπτόντων ζητημάτων, ένεκα προφανούς παρανοήσεως του περιεχομένου της εν Χριστώ αποκαλύψεως. Η διάκριση αυτή είναι δυσχερέστατη, διότι στους κανόνες η συνείδηση της Εκκλησίας εκφράζεται σε μία ιστορική και μορφολογική συνάρτηση προς το αντιμετωπιζόμενο συγκεκριμένο ζήτημα και προς τις κρατούσες σε κάθε εποχή συνθήκες. Είναι ευνόητον ότι μόνο με τη βασιζόμενη στην ιστορικογενετική μέθοδο αντικειμενική ιστορικοκανονική μελέτη είναι δυνατή η διάκριση του ιστορικού περιεχομένου των κανόνων από την εκφραζόμενη μέσα από αυτούς συνείδηση της Εκκλησίας. Για την επίτευξη όμως του σκοπού αυτού πρέπει να γίνη μία ιδιάζουσα έναντι των άλλων πηγών της ιστορίας της Εκκλησίας αξιολόγησή τους και να ληφθούν υπ' όψει ορισμένες βασικές εκκλησιολογικές προϋποθέσεις, χωρίς τις οποίες είναι αδύνατη η ορθη ερμηνεία των κανόνων.

Από τα ανωτέρω καθίσταται σαφές ότι η όλη κανονική παράδοση της Εκκλησίας πρέπει να αξιολογηθή με μία *ορθη ερμηνεία* κάθε συγκεκριμένης ομάδας κανόνων, οι οποίοι θεσπίσθηκαν από τις Οικουμενικές η τις Τοπικές συνόδους η και απέρρευσαν από την αυθεντία των εγκρίτων Πατέρων της Εκκλησίας. Η ορθη όμως ερμηνεία προϋποθέτει και την *αναγωγή* κάθε κανόνα η κάθε ομάδας ομοειδών κανόνων στην πληρότητα της μυστηριακής και της καθ' όλου πνευματικής εμπειρίας της Εκκλησίας, στην οποία αναφέρεται το όλο περιεχόμενο της κανονικής παραδόσεως. Αν δεν προηγηθή η ερμηνευτική αυτή προσπάθεια, τότε οι φαινομενικές αντιθέσεις των κανόνων θα πληθύνονται κατά τα εκάστοτε υποκειμενικά κριτήρια η κίνητρα των κανονολόγων, ενώ η ευκαίρως η ακαίρως προβαλλόμενη *αχρηστία* για ορισμένους κανόνες θα διευρύνεται προϊόντος του χρόνου. Πράγματι, πολλές φορές το *γράμμα* των κανόνων τίθεται υπεράνω του *πνεύματος* και κάθε κανόνας αξιολογείται απομονωμένος από την καθ' όλου κανονική παράδοση, ήτοι ανεξάρτητα από το περιεχόμενο της εν Χριστώ αποκαλύψεως και από την ουσία του μυστηρίου της Εκκλησίας. Είναι ευνόητο λοιπόν ότι η *ερμηνευτική των κανόνων* πρέπει να έχη πάντοτε προ οφθαλμών ορισμένες ιδιότυπες *εκκλησιολογικές και ιστορικοκανονικές* ερμηνευτικές αρχές, χωρίς τις οποίες η ερμηνεία ακόμη και των επί μέρους κανόνων κινδυνεύει να αποδειχθή μία μονομερής η και εσφαλμένη αξιολόγηση του πνεύματος η του βουλήματος αυτών:

Πρώτον, κατά την ερμηνεία και την αξιολόγηση των κανόνων προϋποτίθεται

βεβαίως η επαρκής θεολογική κατάρτιση και το υγιές εκκλησιαστικό φρόνημα του μελετητή. Διαφορετικά είναι αδύνατη η ορθη προσέγγιση των κανονικών κειμένων, τα οποία δεν αποτελούν βεβαίως μόνο ένα απλό αντικείμενο ξηράς η οριζόντιας ιστορικοφιλολογικής μελέτης. Είναι ευνόητον ότι κατά την ερμηνεία ενός κανόνος πρέπει να επιτευχθή κατά το εφικτόν η αφαίρεση της υποκειμενικότητας των προϋποθέσεων η των σκοπιμοτήτων του μελετητή, διότι η έναντι του κανόνα *απριοριστική* τοποθέτηση είναι δυνατόν να οδηγήση σε εσφαλμένα συμπεράσματα. Οι προϋποθέσεις και οι σκοποί των κανόνων έχουν ήδη τεθή από την Εκκλησία, ώστε να περιορίζεται η υποκειμενική ερμηνευτική ευχέρεια του μελετητή. Ο μελετητής δηλαδή των κανόνων πρέπει προηγουμένως να έχη μυηθή στο καθ' όλου πνεύμα της κανονικής παραδόσεως και να σέβεται όλες τις απαραίτητες για την ερμηνεία τους εκκλησιολογικές και εκκλησιαστικές προϋποθέσεις.

Δεύτερον, κατά την ερμηνεία των κανόνων πρέπει να ληφθή σοβαρώς υπ' όψιν ότι αυτοί δεν αποτελούν ένα αυθύπαρκτο, ανεξάρτητο και άταρκες τμήμα των πηγών της αποκαλύψεως, αλλά εντάσσονται οργανικώς στην καθ' όλου ιερή Παράδοση της Εκκλησίας. Ερμηνεύουν την Αγία Γραφή και ερμηνεύονται μόνο δι' αυτής και δια της αναφοράς τους στην καθ' όλου ιερή Παράδοση της Εκκλησίας. Τούτο πρέπει να θεωρηθή ως μία προϋπόθεση *sine qua non* για την ορθη ερμηνεία των κανόνων, δεδομένου ότι η όλη συγκρότηση του καθ' ύλην περιεχομένου τους θεμελιώνεται αμέσως η εμμέσεως επί της Αγίας Γραφής και της ιεράς Παραδόσεως. Το γεγονός λοιπόν ότι κατά τη διατύπωση οποιασδήποτε κανονικής διατάξεως τίθεται ως αναγκαία προϋπόθεση η ανέδειξη της πληρότητας του περιεχομένου της εν Χριστώ αποκαλύψεως, όπως αυτή κατέχεται πάντοτε και βιώνεται συνεχώς από την Εκκλησία, καθιστά την παραθεώρηση της προϋποθέσεως αυτής κατά την ερμηνεία των κανόνων μία ανεπίτρεπτη ασυνέπεια η και επικίνδυνη παράλειψη. Οι συνέπειες της παραλείψεως αυτής είναι βαρύτατες όχι μόνο για την ορθη αξιολόγηση του πνεύματος των κανόνων, αλλά και για την πληρότητα της ακολουθούμενης κατά την ερμηνεία επιστημονικής μεθόδου, αφού η περικοπή των κανόνων από το περιεχόμενο της εν Χριστώ αποκαλύψεως αίρει *de facto* και τις αντικειμενικές ιστορικοφιλολογικές προϋποθέσεις ανευρέσεως του πρυτανεύοντος σε αυτούς πνεύματος. Η τυχόν αποσύνδεση της ιστορικής μορφής των κανόνων από το υποκείμενο αυθεντικό περιεχόμενο της εν Χριστώ αποκαλύψεως ταυτίζεται προς την αποθεμελίωση της όλης κανονικής παραδόσεως και την αποσύνθεσή της σε αδιάφορα για την ιστορία της σωτηρίας επί μέρους ιστορικά σχήματα, τα οποία δεν θα έχουν πλέον καμμία σχέση προς τη φύση η προς τον σκοπό της Εκκλησίας.

Τρίτον, για την ορθη κατανόηση η ερμηνεία των κανόνων πρέπει να γίνη *a priori* σαφής διάκριση μεταξύ του ιστορικού περιβλήματος και του εμπεριεχομένου κατά

κάποιο τρόπο σε αυτό πνεύματος της κανονικής παραδόσεως. Η ερμηνεία των κανόνων δεν είναι δυνατόν να αναληφθή υπό την έννοια ενός αυτόνομου νομικού εμπειρισμού, ήτοι υπό την έννοια μιας μονοσήμαντης έρευνας της υφισταμένης φραστικής διατυπώσεως η του τιθέμενου συγκεκριμένου σκοπού. Αντιθέτως, τότε υπάρχει πράγματι ο κίνδυνος είτε της απολυτοποίησης του γράμματος της κανονικής παραδόσεως η του περιορισμού του πνεύματός της σε μία αθροιστική σύνθεση των ρητώς αναφερομένων ειδικών περιπτώσεων, κατά τις οποίες η Εκκλησία εφάρμοσε στην πράξη την πληρότητα της βιούμενης από αυτήν αλήθειας της πίστεως. Η τυχόν όμως απολυτοποίηση της ιστορικής ύλης της κανονικής παραδόσεως θα σήμαινε συγχρόνως και τη χρησιμοποίηση του μέρους για την υποκατάσταση του όλου της πνευματικής εμπειρίας, η οποία αποτελεί και τον υπέρτατο εμπειρικό «νόμο» της εκκλησίας. Η ορθη λοιπόν ερμηνεία των κανόνων προϋποθέτει κατ' ανάγκην αφ' ενός μεν την αποκατάσταση της αυθεντικής κατακόρυφης σχέσεως του πνεύματος αυτών προς το περιεχόμενο της εν Χριστώ αποκαλύψεως, αφ' ετέρου δε την αβίαστη και αντικειμενική οριζόντια ένταξη του ιστορικού τους περιβλήματος στην εκκλησιαστική εμπειρία κάθε εποχής.

Τεταρτον, η ερμηνεία των κανόνων πρέπει να πραγματοποιηθή με βάση όλες τις καθιερωμένες σύγχρονες επιστημονικές αρχές της ερμηνευτικής. Δεν αρκεί δηλαδή μόνο μία απλή κατά γράμμα ερμηνεία, αλλά πρέπει να ανευρεθούν μετά από ενδελεχή έρευνα όλα τα ιστορικά αίτια και ο συγκεκριμένος σκοπός των συγκεκριμένων κανόνων, οι ειδικότερες κανονικές τάσεις κατά την εν λόγω εποχή, η γενικώτερη εκκλησιαστική κατάσταση, η σημασία των ζητημάτων στα οποία αναφέρονται οι κανόνες, η σχέση τους προς παράλληλα εκκλησιαστικά προβλήματα, η κατά την εν λόγω εποχή χρησιμοποιούμενη κανονική ορολογία, η αυθεντία των θεσπισάντων τούς κανόνες εκκλησιαστικών οργάνων, η ακολουθηθείσα διαδικασία, οι κατ' αυτήν διεξαχθείσες συζητήσεις, τα αναζητηθέντα κατά τη θέσπιση των κανόνων εκκλησιαστικά ερείσματα κ.α. Μονο μετά από μία τέτοια υπεύθυνη και εξαντλητική μελέτη των εκκλησιολογικών και των ιστορικοκανονικών προϋποθέσεων πρέπει να ασκηθή η ιστορικοφιλολογική κριτική του κειμένου των κανόνων, ώστε να αποκατασταθή το αυθεντικό κείμενο, να προσδιορισθή επακριβώς η κανονική σημασία των χρησιμοποιούμενων όρων, να διασαφηθή ο ιδιαίτερος σκοπός της θεσπίσεως κάθε κανόνα και κατ' ακολουθίαν να αποδοθή το αυθεντικό τους βούλημα.

Πεμπτον, κατά την ερμηνεία των κανόνων πρέπει να αποφευχθούν οι συνήθεις εσφαλμένοι αναλογικοί παραλληλισμοί, να παρακαμφθούν υποκειμενικές η άστοχες συσχετίσεις, να αρθούν όσες αφάφειες ευνοούν παρερμηνείες, να διασαφηθή η να θεραπευθή οποιαδήποτε αοριστία όρου η διατυπώσεως, να επισημανθούν οι τυχόν σκόπιμες κατά το παρελθόν παραποιήσεις του κειμένου, να υποδεχθούν οι

προταθείσες εσφαλμένες ερμηνείες και να εξετασθούν όλες οι δυνατότητες ορθής ερμηνείας του κειμένου. Κατά την ερμηνεία πρέπει σαφώς να καθορισθή τι λέγει και τι δεν λέγει πράγματι ο κανόνας για την εποχή την οποία θεσπίσθηκε, να ανευρεθή το *ιδιάζον* η το *νέον* και να διαπιστωθή η *συμφωνία* η η *εξέλιξή* του σε σύγκριση προς ανάλογα η παρεμφερή προγενέστερα η και σύγχρονα προς αυτόν κανονικά κείμενα. Τελος, το πνεύμα και το βούλημα του κάθε κανόνα πρέπει να αποδοθούν με μία θετική διατύπωση και όχι με μία στενή η κατά γράμμα ερμηνεία τους, διότι μόνον έτσι καθίσταται ευχερέστερη η ορθή αναγωγή του πνεύματος του κανόνα στο όλο περιεχόμενο της εν Χριστώ αποκαλύψεως.

Έκτον, η κατά την ερμηνεία των κανόνων διαπιστούμενη συνήθως *πολυμορφία εκφράσεων* της κανονικής παραδόσεως δεν πρέπει να προβληματίζει τον ερευνητή, διότι κάθε συγκεκριμένος κανόνας δεν αποτελεί και τη μόνη αυθεντική προσαρμογή του περιεχομένου της εν Χριστώ αποκαλύψεως στον ιστορικό βίο της Εκκλησίας. Είναι δηλαδή δυνατόν να υπάρχουν πολλές και παράλληλες κανονικές διατυπώσεις για το ίδιο η για ανάλογο θέμα, οι οποίες όμως δεν παραβιάζουν την αυθεντικότητα της δεδομένης ιστορικής προσαρμογής στον συγκεκριμένο κανόνα. Οι κανόνες δεν αποκλείουν μία ιστορική *πολυμορφία* της αυθεντικής εκφράσεως του μηνύματος της εν Χριστώ σωτηρίας, ενώ αποκλείουν ουσιώδεις αντιθέσεις και στην *πολυμορφία* αυτή. Η *πολυμορφία* χωρίς ουσιαστικές αντιθέσεις είναι συνήθης στην κανονική παράδοση.

Έβδομον, κατά την ερμηνεία των κανόνων, μάλιστα δε των *ομοειδών*, πρέπει να γίνη σαφής διάκριση των κανόνων εκείνων, οι οποίοι κατακρίνουν κάποιο κανονικό παράπτωμα κατά τη διάπραξή του (αίρεση, σχίσμα, φατρία, παρασυναγωγή, εσφαλμένη ηθική διδασκαλία), από εκείνους, οι οποίοι αποσκοπούν στον καθορισμό των κανονικών προϋποθέσεων για την επιστροφή των μετανοούντων στους κόλπους της Εκκλησίας. Στους πρώτους εφαρμόζεται συνήθως η *κανονική ακρίβεια*, ενώ επιβάλλονται συνήθως αυστηρότερες ποινές κατά των θιγόντων την ενότητα της Εκκλησίας. Ωστόσο, στους μετανοούντες ασκείται πάντοτε η εκκλησιαστική οικονομία τόσο για την ενίσχυση της ενότητας, όσο και για τη σωτηρία των μετανοούντων με την παροχή των αγιαστικών μέσων της Εκκλησίας. Υπό την έννοια αυτή, η *μεν κανονική ακρίβεια* εκφράζει την απόλυτη φύση και την ουσία του μυστηρίου της Εκκλησίας, η δε εκκλησιαστική οικονομία αποτελεί μια ειδική ποιμαντική εφαρμογή του μυστηρίου της Εκκλησίας στις καθ' έκαστον περιπτώσεις.

Όγδοον, η ορθή αναγωγή των επί μέρους *ομοειδών* η *συναφών* κανόνων στο οργανικό τους όλο συνεπάγεται, σε τελευταία ανάλυση, την αναφορά τους στην καθ' όλου μυστηριακή εμπειρία της Εκκλησίας, αφού κατά την ορθόδοξη παράδοση «*η Εκκλησία εν τοις*

μυστηρίους σημειούται» (Ν. Καβάσιλας). Υπό την έννοια αυτή, θα μπορούσε να υποστηριχθή βασίμως ότι όσοι κανόνες αναφέρονται λ.χ. στη διοικητική οργάνωση της τοπικής και της ανά την οικουμένη Εκκλησίας απορρέουν από το *μυστήριο της Ιερωσύνης*, γι' αυτό και όλοι αναφέρονται στην κανονική κτήση, την άσκηση ή την απώλεια της ιερατικής εξουσίας από τούς επισκόπους, τούς πρεσβυτέρους και τούς διακόνους, ενώ λειτουργούν με άξονα το *μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας*, στην οποία συγκεφαλαιώνεται η όλη μυστηριακή εμπειρία και φανερώνεται το όλο μυστήριο της Εκκλησίας.

Ένατον, πράγματι το *Διοικητικό Δικαιο* της Εκκλησίας προσδιορίζει την κατά εποχές κανονική κατανομή του *δικαίου των χειροτονιών και κρίσεως των επισκόπων*, όπως επίσης και τον ρόλο των λοιπών κληρικών, των μοναχών και των λαϊκών, ώστε να βεβαιώνεται συνεχώς η ενότητα του εκκλησιαστικού σώματος στη Θεία Ευχαριστία και στην όλη μυστηριακή εμπειρία της Εκκλησίας. Στα ίδια πλαίσια λειτουργεί και το *Ποινικό Δικαιο* της Εκκλησίας, το οποίο, μέσα από τη μεγάλη ποικιλία των πνευματικών ποινών, προσδιορίζει απλώς την κανονική σχέση των επισκόπων, των λοιπών κληρικών, των μοναχών και των λαϊκών προς τη Θεία Ευχαριστία και την όλη μυστηριακή εμπειρία της Εκκλησίας. Ο ευχαριστιοκεντρικός χαρακτήρας των *διοικητικών* και των *ποινικών* κανόνων καθιστά αναγκαία την ερμηνευτική αναγωγή τόσο του περιεχομένου όσο και της αμφίσημης ορολογίας (*χειροτονία, αφορισμός, κοινωνία*) των σχετικών κανόνων στην ανωτέρω θεμελιώδη αρχή της υπάρξεως και της λειτουργίας τους. Έτσι, αποφεύγονται όχι μόνο οι συνήθεις στη νομική θεωρία εσφαλμένες διακρίσεις για τον χαρακτήρα των κανόνων (*διοικητικοί, δογματικοί*), αλλά και οι αυθαίρετες ή καταχρηστικές ερμηνείες των αμφισήμων κανονικών όρων, όπως λ.χ των όρων *χειροτονία* (εκλέγω - τελώ χειροτονία), *αφορισμός* (μικρός ή μεγάλος αφορισμός), *ακοινωνησία* (επιτίμιο-ποινή) κ.λπ. Με την αναγωγική αυτή προς τις θεμελιώδεις αρχές ερμηνευτική μέθοδο διασώζεται το αυθεντικό βούλημα κάθε συγκεκριμένου κανόνα όχι μόνο κατά την ιστορική του διατύπωση, αλλά και κατά την πνευματική του αναφορά στην όλη λειτουργία του εκκλησιαστικού σώματος.

Η ερμηνεία λοιπόν των κανόνων είναι επιτυχής μόνον εάν, τηρουμένων των ανωτέρω ερμηνευτικών αρχών, καταστή δυνατή η απόδοση του πλήρους μηνύματός τους στη σύγχρονη ορολογία και γλώσσα. Αυτό είναι ένα πολύ δυσχερές και συνήθως ανασφαλές έργο, διότι δεν υφίστανται πάντοτε εύλογα ερωτήματα τόσο ως προς την αυθεντική σχέση κανόνα και ερμηνείας, όσο και ως προς την πλήρη ταυτότητα του πνεύματος αμφοτέρων. Η πιστότητα όμως του πνεύματος της ερμηνείας προς το αυθεντικό πνεύμα των κανόνων είναι ακριβώς και το αίτημα οποιασδήποτε νέας κανονικής διατυπώσεως. Βεβαίως, η προσήλωση στην ιστορική μορφή ή στην καθ' ύλην συγκρότηση των κανόνων είναι μία

αναγκαία προϋπόθεση, αλλά όχι και ένα αναγκαίο στοιχείο της ερμηνείας, καίτοι κατά την ερμηνεία πρέπει να αναζητηθή η αυθεντική αναλογία όλων των συγχρόνων προς τούς κανόνες ιστορικών δεδομένων, για τα οποία ίσχυσε το πνεύμα και το περιεχόμενο αυτών.

Η αντικειμενική όμως δυσχέρεια αφ' ενός μεν για τη διασφάλιση της πλήρους ταυτότητας μεταξύ του πνεύματος του κανόνα και του πνεύματος της ερμηνείας του, αφ' ετέρου δε για τη διαφύλαξη της αυθεντικότητας του πνεύματος κατά τη μεταβολή του γράμματος εξηγούν την έναντι των κανόνων αυστηρή θέση της Ορθόδοξης Εκκλησίας, η οποία, χωρίς βεβαίως να απολυτοποιή το ιστορικό τους γράμμα, τούς θεωρεί αυθεντικούς και βεβαίους φορείς του υποκειμένου πνεύματος. Έτσι, διαφυλάσσει με χαρακτηριστική ευαισθησία την αυθεντική ιστορική συζυγία πνεύματος και γράμματος, όχι μόνο για να τηρήση μέσα από αυτούς ανόθευτο το μήνυμα της εν Χριστώ αποκαλύψεως, αλλά και για να θεμελιώση τη νέα αυθεντική προσαρμογή τους σε κάθε εποχή και σε οικεία για τούς πιστούς ιστορικά σχήματα. Ο σεβασμός δηλαδή της Ορθοδοξίας στην ιστορική συζυγία του γράμματος και του πνεύματος των κανόνων πρέπει να ερμηνευθή όχι βεβαίως ως ένα νοσηρό παραδοσιαρχικό σύνδρομο της ιστορικής της εξελίξεως, αλλά κυρίως ως μία αδιαμφισβήτητη υγιής ευαισθησία για την περιφρούρηση της αξιόπιστης πηγής και του ανανεωτικού της δυναμισμού σε όλες τις εποχές της ιστορίας της Εκκλησίας.

6. Οι σύεδροι ομοφώνως κρίνουν ως απαραίτητον την συνέχισιν της συμμετοχής της Ορθόδοξου Εκκλησίας εις τας διαφόρους μορφάς της διαχριστιανικής συνεργασίας.

7. Κρίνεται ότι η Ορθόδοξος Εκκλησία δεν δύναται να παραιτηθή της ανατεθείσης αυτή υπό του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού αποστολής του παρέχειν μαρτυρίαν της Αληθείας ενώπιον του μη ορθόδοξου κόσμου. Δεν πρέπει να διακοπούν αι σχέσεις της Ορθόδοξου Εκκλησίας μετά των Χριστιανών διαφόρων Ομολογιών, οι οποίοι τυγχάνουν έτοιμοι εις συνεργασίαν μετ' αυτής.

8. Όντως το Παγκόσμιον Συμβούλιον Εκκλησιών υπήρξεν εν Βήμα, ένθεν η πίστις της Ορθόδοξου Εκκλησίας, η αποστολή και αι απόψεις αυτής εις θέματα αφορώντα εις την ειρήνην, την δικαιοσύνην, την ανάπτυξιν και την προστασίαν του περιβάλλοντος, κατέστησαν ευρύτερον γνωστά εις το μη ορθόδοξον κόσμον. Ανεπτύχθη μία καρποφόρος συνεργασία μεθ' ετέρων μελών του Συμβουλίου επί τω τέλει ίνα δοθούν απαντήσεις εις τας προκλήσεις του συγχρόνου πολιτισμού. Κατεδικάσθη ο προσηλυτισμός και πολλάί εμπερίστατοι Εκκλησΐαι εύρον συναντίληψιν προς συνέχισιν της εν τω κόσμω αποστολής αυτών. Τα Ορθόδοξα συμφέροντα συχνάκις προωθήθησαν, κυρίως εις χώρους ένθα οι Ορθόδοξοι, ως

μειονότητες εγένοντο αντικείμενον διακρίσεων. Αι ορθόδοξοι απόψεις ως προς τα πολιτικά, οικονομικά και πολιτιστικά θέματα ετέθησαν επί τάπητος, ως επίσης και το θέμα των σχέσεων των Ορθοδόξων προς τα διάφορα θρησκευόμενα. Σχισματικά ομάδες και τα ούτω καλούμενα ανανεωτικά εν τοις κόλποις του Προτεσταντισμού κινήματα, κατόπιν αιτήσεως των Ορθοδόξων, δεν εγένοντο δεκτά ως μέλη του Συμβουλίου.

9. Εν τούτοις, υπάρχουν ωρισμένοι εξελίξεις εντός των εκ του Προτεσταντικού κόσμου προερχομένων μελών του Συμβουλίου, εξελίξεις αι οποίαι αντικατοπτρίζονται εντός αυτού, και αι οποίαι όμως θεωρούνται ως απαράδεκτοι εκ μέρους των Ορθοδόξων. Εις πλείστα συνέδρια του Παγκοσμίου Συμβουλίου Εκκλησιών οι Ορθόδοξοι ήσαν αναγκασμένοι να εμπλακούν εις συζητήσεις θεμάτων, εντελώς οθνείων προς την παράδοσιν αυτών. Κατά την Ζ΄ Γενικήν Συνέλευσιν εν Καμπέρρα εν έτει 1991ω και κατά τας μετά το έτος 1992 Συνεδριάσεις της Κεντρικής Επιτροπής του Συμβουλίου, οι Ορθόδοξοι σύνεδροι σθεναρώς αντέστησαν εις την ιδέαν της μυστηριακής διακοινωνίας μετά των ετεροδόξων εις το θέμα της «περιεκτικής γλώσσης»: εις το θέμα της χειροτονίας των γυναικών· εις το θέμα των δικαιωμάτων των ούτω καλουμένων «σεξουαλικών μειονοτήτων» και ωρισμένων τάσεων όσον αφορά εις τον θρησκευτικόν συγκρητισμόν. Αι δηλώσεις των Ορθοδόξων επί των ως άνω θεμάτων εθεωρήθησαν πάντοτε ως δηλώσεις μειοψηφίας και τοιουτοτρόπως δεν επηρέασαν τον προσανατολισμόν του Παγκοσμίου Συμβουλίου Εκκλησιών και το εν αυτώ επικρατούν ήθος.

10. Μετά από αιώνα ολόκληρον ορθοδόξου συμμετοχής εις την Οικουμενικήν Κινήσιν και παρουσίας ημίσεος αιώνος εις το Παγκόσμιον Συμβούλιον Εκκλησιών, δεν διαπιστούται ικανοποιητική πρόοδος εις τον πολυμερή μεταξύ των Χριστιανών Θεολογικόν Διάλογον. Αντιθέτως το χάσμα μεταξύ Ορθοδόξων και Προτεσταντών γίνεται μεγαλύτερον λόγω της αυξήσεως των αναλόγων τάσεων εν τοις κόλποις ωρισμένων Προτεσταντικών Ομολογιών.

<http://bit.ly/1actNMx>